1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

КОМПЛЕКСНА СУДОВА ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ХИБНІ УЯВЛЕННЯ І РЕАЛЬНІСТЬ[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Первомайський В. Б., Каніщев А. В.

Реферат. Первомайський В. Б. і Каніщев А. В. звертають увагу на суперечність: комплексна судова психолого-психіатрична експертиза (КСППЕ) в Україні дедалі поширюється, а її інструктивного й методичного врегулювання практично немає. За даними галузевих статистичних форм № 38-здоров, частка комплексних судово-психіатричних експертиз становила 11,8 % у 2004 р. і 12,2 % у 2005 р., а серед експертиз неповнолітніх 37,1 % і 37,7 %. Мета праці полягає в аналізі найпоширеніших наукових, методичних і правових вад проведення КСППЕ. Автори зіставляють експертну практику з вимогами тогочасних КПК України (ст. 75), ЦПК України (ст. 22, 53, 148, 149) і ст. 384 КК України, з науково-практичними коментарями КПК та концепцією «спільної компетенції» Й. А. Кудрявцева. Залучення психолога лише для експериментально-психологічного дослідження, як вони показують, не робить експертизу комплексною: психолог тоді виступає консультантом. Традиційний акт із загальним висновком за підписами всіх членів комісії не дає змоги встановити межі компетенції психіатрів і психологів, а спільне вирішення питань, зокрема про обмежену осудність, ігнорує те, що здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними пов'язана з хворобливим розладом і належить до компетенції психіатра. Особиста відповідальність експерта не ділиться навпіл, тому «єдиний» акт знеособлює формування висновків, а фігура «провідного експерта» руйнує гарантії об'єктивності. Поширеність КСППЕ автори пояснюють «ерзац-підходом» юристів, які апріорі вважають кожну наступну експертизу в ланцюжку надійнішою, і спрощеним баченням експертизи як лікарського консиліуму. Судова психіатрія і судова психологія, на їхню думку, не мають зон збігу компетенції, хоч базові науки й перетинаються. Висновки праці: КСППЕ є механічною сумою двох експертиз і не дає даних, яких не можна здобути окремо; спільні підписи змішують поняття «експерт», «спеціаліст» і «консультант» та позбавляють акт доказової сили. Оптимальною визнано модель «один акт, два висновки» з повністю роздільними дослідницькою, мотивувальною й заключною частинами. Ці положення допоможуть судовим експертам, слідчим, суддям і адвокатам правильно призначати й оцінювати такі експертизи.

Ключові слова: комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, судово-психіатрична експертиза, судово-психологічна експертиза, межі компетенції експерта, спеціальні знання, особиста відповідальність експерта, висновок експерта, обмежена осудність, комісійна експертиза, доказова сила висновку, провідний експерт.

Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examination: Misconceptions and Reality

Pervomaiskyi V. B., Kanishchev A. V.

Abstract. Complex forensic psychological and psychiatric examination is increasingly common in Ukraine. According to statistical reporting form No. 38-zdorov, complex examinations accounted for 11.8 % of forensic psychiatric examinations in 2004 and 12.2 % in 2005, and for 37.1 % and 37.7

% of examinations of minors, yet the procedure has practically no instructive or methodological regulation. Pervomaiskyi V. B. and Kanishchev A. V. analyse the most common scientific, methodological and legal shortcomings of this practice, testing it against the Criminal Procedure Code of Ukraine (Article 75), the Civil Procedure Code (Articles 22, 53, 148 and 149) and Article 384 of the Criminal Code as then in force, commentaries on criminal procedure and I. A. Kudryavtsev's concept of joint competence. A psychologist who merely performs experimental psychological testing acts as a consultant, and the examination remains a homogeneous psychiatric one. A single conclusion signed by all commission members obscures the limits of each expert's competence, while joint decisions on diminished responsibility ignore that the capacity to understand and control one's actions depends on a mental disorder and therefore falls within psychiatric competence. An expert's personal responsibility cannot be shared, and the figure of a leading expert undermines guarantees of objectivity. The authors attribute the popularity of the complex format to lawyers' belief that each subsequent examination in a chain is more reliable and to experts who treat it as a medical consultation. Forensic psychiatry and forensic psychology, unlike their base sciences, have no overlapping competence. The complex examination is thus a mechanical sum of two examinations, and joint signatures deprive the report of evidentiary value. The authors recommend a model of one report with two separate opinions, each with its own research, reasoning and conclusions.

Keywords: complex forensic psychological and psychiatric examination, forensic psychiatric examination, forensic psychological examination, expert competence, special knowledge, personal responsibility of the expert, expert opinion, diminished responsibility, commission examination, evidentiary value.

Першоджерело: *Первомайский В. Б., Канищев А. В. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: заблуждения и реальность. Архів психіатрії. 2006. Т. 12, № 1–4. С. 175–179. Реферат оприлюднено в журналі 25.07.2013.*

References

1. Pervomaiskyi V. B., Kanishchev A. V. Kompleksna sudova psykholoho-psykhiatrychna ekspertyza: khybni uiavlennia i realnist [Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examination: Misconceptions and Reality] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. Vol. 1, No. 4 (4). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/162-kompleksnaya-sudebnaya-psikhologo-psikhiatricheskaya-ekspertiza-zabluzhdeniya-i-realnost (onovlena versiia vid 28.07.2013). [in Ukrainian].